

Respons

Marokko: Forhold for kvinner som får barn utenfor ekteskap

Problemstilling/spørsmål:

- Juridiske forhold for en ugift mor og barnet hennes
- Sosiale forhold for en ugift mor og barnet hennes
- Hvilke reaksjoner kan en ugift mor vente fra egen familie og samfunnet rundt?
- Kan marokkanske kvinner som får barn utenfor ekteskap risikere æresdrap fra egen familie?
- Assistanse fra frivillige organisasjoner

Innledning

Kvinner som får barn utenfor ekteskap og barna deres fremstår som en spesielt sårbar gruppe i Marokko (Guessous & Guessous 2011; IDLO 2010). Utfordringene for en ugift kvinne og hennes barn er både av juridisk og sosial art. Omfanget av slike utfordringer vil variere ut fra hva slags sosialt og geografisk miljø kvinnen kommer fra, holdninger i hennes egen familie, samt hvorvidt hun søker assistanse fra en frivillig organisasjon som arbeider for ugifte mødre og barna deres.

I tidligere familielovgivning var det ingen juridiske bånd mellom far og barn dersom barnet var født utenfor ekteskap. Som følge av reformen av familieloven i 2004, er det i dag mulig å etablere juridiske bånd mellom far og barn født utenfor ekteskap, enten ved at far gifter seg med mor etter fødselen, eller ved at far påtar seg farskap.

Familieloven åpner for at barn som er unnfanget under foreldrenes forlovelsesperiode, er ektefødt (Code de la famille 2004, artikkel 156). Dersom far gifter seg med mor etter fødselen, kan foreldrene hevde at de var forlovet da barnet ble til, uten at de i realiteten var det (Guessous & Guessous 2011; IDLO 2010). Familieloven åpner også for å etablere juridisk farskap dersom mannen offisielt påtar seg farskap, uten å gifte seg med mor (Code la famille 2004, artikkel 157- 162). Barnet vil da ha rett til fars navn, forsørgelse, arv og lignende, men vil likevel ikke ha samme sosiale status som et ektefødt barn (se under). Merk at mor eller

domstolen ikke kan pålegge far å avlegge DNA-test, og at farskap kun kan etableres dersom far frivillig påtar seg ansvaret.

Denne responsen tar hovedsakelig for seg forhold for kvinner som har fått barn uten å være gift og hvor barnets far ikke påtar seg farskap.

Juridiske forhold for en ugift mor og barnet hennes

En kvinne som får barn utenfor ekteskap, vil kunne møte en rekke juridiske utfordringer. Selv om det siste tiårets reformer av familieloven (2004) og statsborgerloven (2007) har styrket rettighetene til ugifte mødre og barna deres, tar marokkansk familie Lovgivning utgangspunkt i en patriarkalsk forståelse av familielivet, hvor ekteskap er den eneste legitime rammen for seksualitet, familieliv og arv. Til forskjell fra all annen marokkansk lovgivning, som bygger på en sekulær, fransk lovtradisjon, er familieloven bygget på sharia. Selv om den sharia-baserte familieloven har gjennomgått flere reformer med sikte på å styrke kvinner og barns rettigheter, håndheves ikke alltid loven etter lovgivers intensjon i møte med konservative holdninger i det marokkanske samfunnet.

Den største juridiske utfordringen med det å få barn utenfor ekteskap er å få ID-dokumenter til barnet. En lovendring i folkeregistreringsloven i 2002 ga ugifte mødre anledning til å fødselsregistrere barnet sitt, men ugifte mødre kan likevel møte mange hindre i marokkansk forvaltning, blant annet i forbindelse med de mange dokumentkravene til en slik registrering, herunder en legalisert fødselsbekreftelse fra lege eller jordmor. Ugifte mødre som har brutt med familien sin, har ofte ikke tilgang til relevante ID-dokumenter, siden familieboka (som brukes som underlagsdokument for nær sagt alle andre ID-dokumenter), er utstedt i hennes fars navn. Mange kvinner som får barn utenfor ekteskap er ofte i en sårbar situasjon, og de kan ha begrensede økonomiske og psykologiske ressurser til å forholde seg til en svært tungrodd marokkansk forvaltning, som også jevnt over preges av negative holdninger mot ugifte mødre og krav om korrupsjon. Manglende nettverk gjør det også vanskelig for mange kvinner å forholde seg til forvaltningen:

Many administrative procedures in Morocco are facilitated through social networks. While men have more personal connections in the public sphere and therefore have a wider network of people when interacting with the administration, women lack these types of connections; unwed mothers in particular are completely ostracized and excluded from their family and society, and therefore have no support network when dealing with the administration (IDLO 2010, s. 13).

Om ugifte mødre ifølge loven har krav på å få fødselsregistrere barnet sitt, så er lovgivningen uklar når det gjelder hvorvidt en ugift kvinne har rett til en familiebok (IDLO 2010). Familieboka er helt avgjørende for å fungere i det marokkanske samfunnet, og blant annet helt nødvendig for å skaffe ID-papirer til barnet (for eksempel nasjonalt ID-kort), skrive barnet inn på skolen, i vaksinasjonsprogrammer, og så videre. Dersom ansatte ved folkeregisteret velger å tolke uklarheten i lovverket i kvinnens disfavør, kan hun ta kontakt med en frivillig organisasjon som kan hjelpe henne med å overtale administrasjonen til å tolke loven i kvinnens favør og utstede en familiebok i hennes navn (se punktet om assistanse fra frivillige organisasjoner under).

Mange ugifte mødre kvier seg for å oppsøke myndighetene i forbindelse med fødsel i frykt for å bli straffeforfulgt etter bestemmelsen i straffelovens artikkel 490, som stipulerer opp til ett

Respons Marokko: Forhold for kvinner som får barn utenfor ekteskap

års fengsel for seksuelle forhold før ekteskap. Kravene til bevis i slike saker er normalt svært høye, men når det gjelder ugifte mødre, er barnet i seg selv et bevis på at et seksuelt forhold utenfor ekteskap har funnet sted. Landinfos kilder gir noe ulik informasjon om hvorvidt denne bestemmelsen fortsatt håndheves. Ifølge Global Rights (møte i Rabat, november 2011) håndheves bestemmelsen fortsatt, mens Union de l'action féminine (møte i Rabat, november 2011) og INSAF (møte i Casablanca, mai 2013) opplyser at bestemmelsen er sovende. Uavhengig av hvorvidt denne lovbestemmelsen i praksis håndheves eller ikke, kan en ugift mors subjektive frykt for å bli siktet for å ha hatt sex før ekteskapet gjøre at hun kvier seg for å oppsøke sykehuset når hun skal føde, eller folkeregisteret når hun skal registrere fødselen¹.

I tidligere tider kunne barn født utenfor ekteskap være navnløst og uten offisiell eksistens i det marokkanske samfunnet. Siden midten av 1990-årene har ugifte mødre kunne gi sitt eget familienavn til barnet, under forutsetning av at hennes far gir henne tillatelse til det. Dersom hun ikke får en slik tillatelse, eller hun ikke ønsker å bruke dette navnet, kan mor velge et fornavn fra en liste fra folkeregisteret med navn som begynner på *abd* (Abdellah, Abdelwahab osv.) og bruke dette som etternavn for barnet (Guessous & Guessous 2011, s. 226).

Sosiale forhold for en ugift mor og barnet hennes

I Marokko (og i Nord-Afrika generelt) er en persons sosiale posisjon knyttet til tilhørigheten til en slektslinje. Et barn som er født innenfor ekteskap arver sin fars navn, og derigjennom tilknytning til hans slektslinje. I Marokko er den sosiale strukturen utelukkende basert på mannlige slektslinjer, og det er ved henvisning til navnet til mannlige forfedre at en person får en sosial posisjon i samfunnet (Barreau 2010). Tilhørighet til en mannlige slektslinje gir også tilgang til et nettverk som er svært viktig med tanke på tilgang til ressurser og assistanse gjennom oppvekst og voksenliv. Et barn som er avskåret fra sin fars slektslinje, har derfor en lite gunstig sosial posisjon i utgangspunktet.

Som tidligere nevnt, er seksuelle forhold utenfor ekteskap (*zina*) forbudt etter marokkansk straffelov, både for gifte og ugifte (Code pénal 1962, art. 490-492). Selv om denne bestemmelsen gjelder både kvinner og menn, er det kvinner som i første rekke rammes av konservative holdninger knyttet til seksualitet i det marokkanske samfunnet. Kvinnens verdi er i stor grad knyttet til hennes ærbarhet, og det legges fortsatt svært stor vekt på at kvinnen er jomfru når hun gifter seg (IDLO 2010). En kvinne som får barn utenfor ekteskap vil automatisk bli sett på som umoralsk av omgivelsene, og tape anseelse i omgivelsenes øyne, både for seg selv og sin egen familie. En ugift mors ugunstige sosiale status vil også overføres til barnet hennes. Ifølge Guessous & Guessous (2011) vil et barn som er født utenfor ekteskap være sosialt merket av dette resten av livet.

Siden det å få barn utenfor ekteskap vil medføre store utfordringer, vil de fleste marokkanske kvinner i det lengste forsøke å unngå en slik situasjon. Det å få barn utenfor ekteskap skjer hovedsakelig med ressurssvake kvinner, blant annet fordi de ikke kan betale for abort dersom de blir uønsket gravid (abort er ulovlig i Marokko, men tilgjengelig for alle som kan betale).

¹ Denne bestemmelsen gjelder begge kjønn, og brukes gjerne mot menn i farskapssaker. Dersom det gjennom vitneførsel er sannsynliggjort at mannen har hatt et seksuelt forhold til kvinnen uten at de var gift, kan en dommer, for å beskytte kvinnen og barnet, gi mannen valget mellom å ta på seg farskap eller dømmes for å ha hatt sex utenfor ekteskap i medhold av artikkel 490-92 i straffeloven (Guessous & Guessous 2011).

Kombinasjonen av fattigdom og sosialt stigma som uektefødt, kan gi barnet et vanskelig utgangspunkt i livet.

Hvilke reaksjoner kan en ugift mor vente fra egen familie og samfunnet rundt?

Selv om det å få barn utenfor ekteskap ikke er ansett som ønskelig i det marokkanske samfunnet, vil reaksjonene en ugift mor vil kunne møte variere i henhold til hennes sosiale og geografiske miljø, omstendighetene rundt graviditeten, hennes forhold til barnefaren, og så videre.

Det å få barn utenfor ekteskap vil kunne få konsekvenser for kvinnen innad i hennes egen familie. Det er vanlig at en kvinne som venter barn før ekteskap blir kastet ut hjemmefra dersom hun bor hjemme, eller at hun selv bryter med familien, av frykt for å påføre familien skam, eller i frykt for straff fra familien, særlig fra far eller brødre. Den reelle eller forventede sosiale fordømmelsen fra nærmiljø kan også gjøre det så ulevelig for henne på hjemstedet at hun velger å reise vekk (Guessous & Guessous 2011).

Det er ikke uvanlig at kvinnen blir utsatt for vold fra egen familie. Slik vold kan også ramme kvinnens mor, som har ansvar for å oppdra henne:

Typically, a[n] unwed mother's family will reject her once they learn of her pregnancy. Several local NGOs even describe violent treatment of such women by their families. While individual family members may secretly help her, often she will be forced out of the household to live with another relative or friend, or in a brothel (IDLO 2010, s. 9).

Når hun får vite at datteren er gravid, [...] blir mor hysterisk. Noen mødre slår døtrene sine, og når sinnet har lagt seg, informerer hun far [...] Ofte vil far legge ansvaret for datterens graviditet på mor, under påskudd av at hun ikke har oppdratt datteren sin skikkelig. Visse fedre går så langt som å slå mor eller kaste henne ut (Guessous & Guessous 2011, s. 144, Landinfos oversettelse).

På den annen side finnes det også familier som aksepterer situasjonen (IDLO 2010, s. 10). En far som Guessous & Guessous intervjuet i forbindelse med sitt forskningsarbeid rundt ugifte mødre, ga uttrykk for følgende barmhjertige holdninger overfor sin datter som ventet barn utenfor ekteskap:

Jeg er glad i datteren min. Hun har oppført seg galt. Hun har ødelagt oss. Men jeg kan ikke sette henne på gata. Jeg har hatt lyst til å kvele henne. Men jeg tok tilflukt i bønnen og ba Gud om styrke til å ta det riktige valget. Gud har sagt at vi skal beskytte barna våre. Jeg kunne ikke sette dattera mi på gata. Det er mektoub²! Gud har satt meg på prøve. Det må jeg akseptere, og underkaste meg Guds vilje. (Guessous & Guessous 2011, s. 144, Landinfos oversettelse).

Som det fremgår av sitatene over, vil ulike familier reagere på ulikt vis når de er stilt overfor en slik situasjon, og det er derfor umulig å forutsi et gitt reaksjonsmønster. Imidlertid fremgår det av forskningslitteraturen at kvinnens familie jevnt over reagerer svært negativt på svangerskap utenfor ekteskap, i alle fall de første årene. Etter hvert som tiden går, vil mange familier gjenoppta kontakten med kvinnen, ofte som følge av megling med hjelp fra en person

² *Mektoub*: "skjebnebestemt" på arabisk.

som familien respekterer, eller en representant for en frivillig organisasjon. En del kvinner vil unnlåte å informere familien om barnet frem til hun er økonomisk selvhjulpent og klarer seg selv.

Imidlertid vil omstendighetene rundt graviditeten til en viss grad være bestemmende for hvilke reaksjoner en ugift mor vil møtes med. Det er for eksempel forskjell mellom en kvinne som får barn med en kjæreste som er godtatt av familien og som senere gifter seg med henne, og en enslig kvinne som får barn uten kjent far. Det å få barn utenfor ekteskap oppleves også som vanskeligere på små steder med stor sosial kontroll enn i byen, hvor den sosiale kontrollen er svakere og omgivelsene ikke nødvendigvis kjenner mors bakgrunn og historie. Marokko er også et land med store sosiale forskjeller, og en kvinne med høyere utdanning vil for eksempel ha større kjennskap til egne rettigheter og dermed et større handlingsrom dersom hun får barn utenfor ekteskap, enn det en ressurs svak kvinne vil ha. En ressurssterk kvinne vil selvsagt ha større mulighet til å forsørge seg selv og barnet sitt etter hvert som barnet vokser til, noe som i stor grad kan lette kvinnens forhold til egen familie, siden en økonomisk uavhengig kvinne ikke anses som en byrde for familien.

Frykten for reaksjoner fra egen familie eller frykt for å påføre familien skam kan få kvinnen til å bryte kontakten med familien og reise til et sted hvor ingen kjenner henne, gjerne en storby. Selv om storbyen har den fordel at man kan leve der uten sterk sosial kontroll fra omgivelsene, er ulempen at kvinnen ikke har noe nettverk som kan hjelpe henne med å skaffe arbeid, som jo også kan være vanskelig når man er synlig gravid. Kvinner som har jobb, kan miste jobben når de blir gravide. Det er kjent at kvinner som har fått barn utenfor ekteskap og som ikke har mulighet til å tjene til livets opphold for å forsørge seg selv og barnet, i verste fall kan rekrutteres til prostitusjon.

Når det gjelder situasjonen for enslige kvinner med barn generelt, så er det ingen ensartet gruppe i Marokko. Mange kvinner i Marokko bor alene (med eller uten barn) og forsørger seg selv, enten fordi de er ugift (gjennomsnittlig giftealder i Marokko har økt kraftig de senere årene), eller fordi de er skilt (skilsmissetallene ligger på rundt 15 % og er økende). Kvinneorganisasjonen Union de l'Action Féminine anslo overfor Landinfo at nær én av fem husholdninger i Marokko er ledet av en kvinne (møte i Rabat, november 2011). Marokkanske kvinner kan både eie og leie bolig, så fremt de kan betale for den, og de kan drive egen næringsvirksomhet. Rundt én av tre marokkanske kvinner har lønnsarbeid utenfor hjemmet, særlig innenfor industrien, servicesektoren, turistsektoren og visse deler av offentlig sektor, som for eksempel undervisning. Muligheten for inntektsgivende arbeid varierer med utdanningsnivå, arbeidserfaring, nettverk og personlige egenskaper. Men innenfor den relativt store gruppen av kvinner som lever alene, er nok ugifte mødre den mest sårbare, fordi de ofte mangler nettverk som følge av brudd med familien, og fordi de kan utsettes for et sosialt stigma som for eksempel skilte kvinner med barn ikke vil oppleve på samme måte. På den annen side understreker IDLO (2010, s. 7) at siden gjennomsnittlig ekteskapsalder blir stadig høyere i den marokkanske befolkningen, blir det å få barn utenfor ekteskap stadig mer vanlig, og stadig mer åpent diskutert i det marokkanske samfunnet³. Dette understrekes også av INSAF, en organisasjon som blant annet driver et bosenter i Casablanca for kvinner som har fått barn utenfor ekteskap. De forklarer at kvinner som får barn utenfor ekteskap møtes med

³ Ifølge en kartlegging foretatt av INSAF fødte 27 200 kvinner barn utenfor ekteskap i 2009 (møte i Casablanca, mai 2013).

langt mer forståelsesfulle holdninger i dag enn for bare noen få år siden (møte i Casablanca, mai 2013).

Kan marokkanske kvinner som får barn utenfor ekteskap risikere æresdrap fra egen familie?

Det finnes ingen kultur for æresdrap i Marokko, i betydningen av at omgivelsene forventer og aksepterer drap på kvinner som har overskredet visse sosiale normer, som for eksempel å få barn utenfor ekteskap (Global Rights, møte i Rabat november 2012; Guessous & Guessous 2011). Det at æresdrap ikke er noen kulturell praksis i Marokko, utelukker selvsagt ikke tilfeller av sjalusidrap eller annen kriminalitet begått i affekt mot kvinner. Videre må det tas høyde for at kvinner som overskrider familien og samfunnets normer for akseptert oppførsel, som det å ha seksuelle relasjoner utenfor ekteskap generelt, og det å få barn utenfor ekteskap spesielt, kan møtes med voldshandlinger fra egen familie (Guessous & Guessous 2011).

Assistanse fra frivillige organisasjoner

Det finnes mange frivillige organisasjoner i Marokko som arbeider med å bedre forholdene for ugifte mødre. Landinfo besøkte tre rådgivningscentre for kvinner under informasjonsinnhentingsreisen til Marokko i november 2011; et senter i bydelen Orangers i Rabat, drevet av Association Démocratique des Femmes du Maroc / Reseau Anaruz, et senter i Témara sør for Rabat drevet av Union de l'Action Féminine, og et senter i byen El Hajeb i provinsen Meknès, drevet av Association Amal pour la femme et le développement. Alle disse sentrene er dagsentrer som driver med juridisk rådgivning, psykososialt arbeid, arbeidstrening og lignende. Ifølge våre kilder finnes det slike sentre over hele Marokko.

Det finnes også et begrenset antall krisesentre hvor kvinner som har fått barn utenfor ekteskap kan bo i en periode, og hvor de i tillegg til juridisk rådgivning, hjelp til barnepass, medisinsk hjelp og meglings med partner og familie, kan få arbeidstrening med sikte på å kunne forsørge seg selv og barnet. Et slikt tilbud er Institution nationale de solidarité avec les femmes en détresse (INSAF) i Casablanca. Landinfo besøkte INSAF under en informasjonsinnhentingsreise i mai 2013, og fikk en omvisning på bosenteret som organisasjonen driver. INSAF ble etablert i 1999, og er en sekulær organisasjon som arbeider for mødre som får barn utenfor ekteskap og barna deres. INSAF gir både akutt og langsiktig hjelp til denne gruppen. I tillegg til å drive et bosenter for enslige mødre i Casablanca, gir INSAF assistanse til enslige mødre gjennom blant annet administrativ og juridisk bistand, samt yrkesopplæring.

INSAF driver oppsøkende virksomhet på sykehusene i Casablanca. De har et eget område på flere sykehus i byen som kvinnene selv kan oppsøke. Andre kvinner oppsøker INSAFs bosenter direkte, enten under graviditeten eller etter at de har født.

Rundt 5000 kvinner henvendte seg til INSAF i 2011. Kvinnene som ber INSAF om assistanse har ulike behov. Som et minimumstilbud hjelper INSAF til med å registrere barnet i folkeregistret, samt å skaffe ID-dokumenter til barnet. De kan også hjelpe kvinnen i andre juridiske og administrative prosedyrer, som for eksempel å søke om det såkalte *carte*

d'indigence, en ordning som blant annet gir tilgang til gratis helsetjenester⁴. INSAF kan også gi psykososial veiledning, og hjelp til megling med kvinnens familie og partner.

200 av de mest sårbare kvinnene bosettes av INSAF hvert år, enten på senteret eller i byen. I denne perioden får kvinnen dekket bolig, mat og andre utgifter. Vanlig botid på senteret er fem måneder, men oppholdet kan vare lenger dersom kvinnen kommer til senteret mens hun er gravid, eller situasjonen er spesielt kompleks. INSAF hjelper ikke mødre med utfordringer knyttet til narkotikamisbruk (men henviser dem da videre til samarbeidspartnere, som for eksempel organisasjonen SAMU Social), fraskilte kvinner (som har en annen sosial status enn ugifte kvinner) eller kvinner med flere barn.

Mødrene har ofte lite utdanning (rundt 30 % av kvinnene som INSAF er i kontakt med kan ikke lese og skrive), og derfor hjelper INSAF til med praktisk yrkesopplæring, som matlaging, søm, frisør og lignende. I samarbeid med kvinnen utarbeider senteret en plan ut fra hennes ønsker og tidligere yrkeserfaring. Opplæringen varer i 3-4 måneder.

Etter at kvinnen har gjennomgått yrkesopplæringen, får hun hjelp til å skaffe seg arbeid og til å leie husvære. INSAF dekker husleien inntil tre måneder ved behov, og tilbyr hjelp til barnepass i egen barnehage mens mor arbeider. Målsetningen er at kvinnen på sikt skal bli økonomisk uavhengig og klare seg selv.

INSAF arbeider for at kvinnen skal kunne gjenforenes med sin familie og komme seg inn i yrkeslivet. INSAF har observert at dersom kvinnen er økonomisk selvstendig, så er forsoningen med egen familie lettere, fordi hun ikke lenger representerer en økonomisk belastning for familien. Økt selvtillit og kunnskap om egne juridiske rettigheter øker også mulighet for forsoning med familie og nettverk (møte i Casablanca, mai 2013).

Landinfo kan ikke uttale seg om hvorvidt antallet plasser på senteret tilsvarer det reelle behovet, eller om kvaliteten på tjenestene som tilbys. Imidlertid har Landinfo observert at INSAF nyter stor respekt i det sivile samfunnet i Marokko, og at organisasjonen stadig trekkes frem av andre aktører som et av de mest vellykkede prosjektene på dette feltet i Marokko.

⁴ Denne ordningen er i dag i ferd med å erstattes av Régime d'assistance médicale (RAMED), en sosial ordning som gir økonomisk ressursvake personer tilgang til gratis helsetjenester. Dersom kvinnen mangler ID-dokumenter eller annen påkrevd dokumentasjon, vil hun ikke kunne få RAMED-kort, og vil følgelig måtte betale for helsetjenester for seg selv og barnet.

Inngangspartiet til bosenteret som drives av INSAF i Casablanca. (Foto: Anne Moseng Knutsen).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnet vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Respons Marokko: Forhold for kvinner som får barn utenfor ekteskap

Referanser

Skriftlige kilder

- Barreau, E. (2010). La filiation légitime à l'épreuve des mutations sociales au Maghreb. *Droit et cultures*, 59, s. 255-282. Tilgjengelig fra <http://droitcultures.revues.org/2118> [lastet ned 5. oktober 2012].
- [Code pénal] (1962). *Dahir N° 1-59-413 du 28 jourmada II 1382 (26 novembre 1962) portant approbation du texte du code pénal*. Rabat: Royaume du Maroc. Tilgjengelig fra <http://adala.justice.gov.ma/production/legislation/fr/penal/Code%20Penal.htm> [lastet ned 30. oktober 2012]
- [Code de la famille] (2004). *Dahir N° 1-04-22 du 12 hija 1424 (3 février 2004) portant promulgation de la loi N° 70-03 portant Code de la famille*. Rabat: Royaume du Maroc. Tilgjengelig fra <http://adala.justice.gov.ma/production/legislation/fr/civil/Code%20de%20la%20famille%20Maroc%20Texte.htm> [lastet ned 30. oktober 2012]
- Guessous, S. N. & Guessous, C. (2011). *Grossesses de la honte. Etude sur les filles-mères et leurs enfants au Maroc*. Casablanca: Afrique Orient.
- IDLO, dvs. International Development and Law Organization (2010). *Legal Empowerment of Unwed Mothers: Experiences of Moroccan NGOs*. Roma: IDLO. Tilgjengelig fra http://www.globalrights.org/site/DocServer/Stephanie_Saida_s_IDLO_paper_for_Morocco_April_2010.pdf?docID=11526 [lastet ned 5. oktober 2012]

Muntlige kilder

- Association Amal pour la femme et le développement. Møte i El Hajeb 21. november 2011.
- Association démocratique des femmes du Maroc. Møte i Rabat 16. november 2011.
- Global Rights. Møte i Rabat 14. november 2011.
- INSAF, dvs. Institution nationale de solidarité avec les femmes en détresse. Møte i Casablanca 11. mai 2013.
- Union de l'Action Féminine. Møte i Rabat 17. november 2011.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.